

AKADEMİK TARİH VE DÜŞÜNCE DERGİSİ

Academic Journal of History and Idea

Research Article

Received: 17.12.2025

Accepted: 20.03.2026

Hairatullah Barlas *

<https://orcid.org/0000-0001-6847-1624>

Servet-i Fünûn Şiirinde Ölüm, Kaçış ve Tabiat: Bireysel Duyarlılığın Tematik İnşası

Melancholy and the Aesthetics of Escape: Death, Nature, and
Subjectivity in Servet-i Fünûn Poetry

Öz

Servet-i Fünûn dönemi, Türk edebiyatında Batı etkilerinin belirginleştiği ve özellikle Fransız edebiyatının estetik anlayışının yoğun biçimde hissedildiği bir modernleşme sürecini temsil etmektedir. Bu makalede, Servet-i Fünûn şiirinde öne çıkan ölüm, kaçış ve tabiat temaları tematik bir çerçevede incelenmiştir. Çalışmanın amacı, söz konusu temaların dönemin sanatçıları tarafından hangi anlam bağlamında ele alındığını ve bireyin iç dünyasıyla nasıl ilişkilendirildiğini ortaya koymaktır. Araştırmanın temel problemi, Servet-i Fünûn sanatçılarının eserlerinde bu üç temanın neden yoğunluk kazandığı ve bu temalar arasında nasıl bir bütünlük kurulduğudur. Bu doğrultuda çalışmada nitel araştırma yöntemi benimsenmiş; dönemin seçilmiş edebî metinleri tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sürecinde Servet-i Fünûn döneminin sosyal, psikolojik ve estetik özellikleri dikkate alınmıştır. Elde edilen bulgular, ölüm temasının bireyin varoluşsal bunalımını ve karamsarlığını yansıttığını; kaçış temasının ise toplumsal ve siyasal sınırlamalar karşısında geliştirilen estetik bir uzaklaşma biçimi olduğunu göstermektedir. Tabiat teması ise bu kaçışın gerçekleştiği sembolik bir alan olarak işlev görmekte ve sanatçının ruh hâlinin yansıtılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Sonuç olarak, ölüm, kaçış ve tabiat temalarının birbirini tamamlayan bir yapı oluşturduğu ve Servet-i Fünûn şiirinde bireysel duyarlılığı derinleştiren temel unsurlar olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Servet-i Fünûn, tema, şiir, bireysellik, modernleşme

Abstract

The Servet-i Fünûn period represents a phase of modernization in Turkish literature during which Western influences became increasingly prominent, particularly through the strong impact of French aesthetic principles. This article examines the themes of death, escape, and nature, which come to the forefront in Servet-i Fünûn poetry, within a thematic framework. The aim of the study is to reveal how these themes were interpreted by the poets of the period and how they relate to the individual's inner world. The central problem of the research concerns why these three themes gained prominence in the works of Servet-i Fünûn poets and how a coherent relationship was established among them. In this context, the study adopts a qualitative research method, and selected literary texts from the period are analyzed through thematic analysis. During the analytical process, the social, psychological, and aesthetic characteristics of the Servet-i Fünûn period are taken into consideration. The findings indicate that the theme of death reflects the individual's existential anxiety and pessimism, while the theme of escape represents an aesthetic form of distancing developed in response to social and political constraints. The theme of nature, in turn, functions as a symbolic space in which this escape is realized and plays a significant role in reflecting the emotional state of the

*Research Assistant, Jawzjan University, Department of Turkish Language and Literature, Afghanistan (Jawzjan), hairatullah@gmail.com

Citation: Barlas, H. (2026). Servet-i Fünûn şiirinde ölüm, kaçış ve tabiat: Bireysel duyarlılığın tematik inşası. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 12(2), 1-10. <https://doi.org/10.46868/atdd.2026.1078>

Copyright and License Statement

All publication and copyright of this article are held by the Journal of Academic History and Ideas / Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi. The article is made available by the journal as open access under the terms of the Creative Commons Attribution–NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>). Under this license, the article may be used, reproduced, shared, adapted, and translated in any medium or format for non-commercial purposes, provided that proper scholarly attribution is given to the author(s) and the journal. The scientific, legal, and ethical responsibility for the content of the works published in the journal rests entirely with the author(s). The journal's editors and editorial board cannot be held responsible for this content. All requests concerning commercial reuse must be directed to the journal's editorial board at akademiktarihvedusunce@gmail.com.

poet. In conclusion, it is determined that the themes of death, escape, and nature form an interconnected structure and constitute the fundamental elements that deepen individual sensibility in Servet-i Fünûn poetry.

Keywords: *Servet-i Fünûn, Turkish literature, thematic analysis, subjectivity, modernization, melancholy, nature*

Giriş

Türkler tarih boyunca birçok devlet kurup yıkmışlardır. Kurdukları devletler ve bu yapılarda yetişen bilim insanları sayesinde zengin bir edebiyat geliştirmişlerdir. Edebiyatçılar, her dönemin farklı koşullarına bağlı olarak eserlerinde çeşitli ve zaman zaman çelişkili temalara yer vermişlerdir. Kimileri bireysel konulara yönelirken kimileri toplumsal içerikleri tercih etmiştir. Bu bağlamda edebiyatçıların ortaya koyduğu eserler toplum üzerinde derin etkiler bırakmıştır.

İslamiyet öncesi Türk edebiyatı sözlü gelenek içerisinde gelişmiştir. Bu dönemde hem bireysel hem de toplumsal temalara rastlanmaktadır. Aşk ve sevgi, kahramanlık, gelenek ve görenek, doğa ve savaş destanları dönemin öne çıkan temaları arasındadır. Bu edebiyatın sözlü karakteri ve halka ait olması nedeniyle halk edebiyatı kapsamında değerlendirildiği görülmektedir. Ayrıca bu dönemde dinsel inanışlar ve bu inanışları yönlendiren Şaman figürü önemli bir yer tutmaktadır. Şamanlar, toplumsal ve dini ritüelleri yöneten kişiler olarak öne çıkmaktadır. Halk edebiyatı, Türk kültürünün ve tarihinin önemli bir parçası olarak varlığını sürdürmektedir. İslamiyet'in kabulü ile başlayan ve 19. yüzyıla kadar devam eden süreçte Türk edebiyatının bir diğer önemli evresi Divan edebiyatıdır. Klasik edebiyat olarak da adlandırılan bu dönem, Türk edebiyatının en gelişmiş safhalarından biri olarak kabul edilir. Bu dönemde kullanılan edebi dil, halk edebiyatına kıyasla daha ağır ve süslüdür; Arapça ve Farsça etkisi belirgindir. Klasik edebiyat daha çok eğitilmiş kesime hitap ettiği için yüksek zümre edebiyatı olarak da tanımlanır. Eserlerde bireysel temalar ön plandadır ve sanat için sanat anlayışı hâkimdir. Aşk, doğa, ölüm, güzellik ve tasavvuf dönemin temel temaları arasındadır (Kurnaz, 2004). 19. yüzyılda ortaya çıkan ve Türk edebiyatında önemli dönüşümlere yol açan dönem Yeni Türk Edebiyatı olarak adlandırılır. Bu dönem, klasik edebiyat anlayışına karşı gelişmiş ve dilin sadeleştirilmesi ile toplum için sanat anlayışını benimsemiştir. İbrahim Şinasi ve onunla aynı doğrultuda hareket eden sanatçılar, edebiyatı toplumun hizmetine sunmayı amaçlamıştır. Bu dönemde gazete gibi yeni iletişim araçlarının ortaya çıkması edebiyatın yayılmasını hızlandırmıştır. Yeni Türk Edebiyatı'nda dil daha anlaşılır hâle gelmiş, adalet, hürriyet, vatan, eğitim ve doğa gibi temalar ön plana çıkmıştır. Ayrıca roman, tiyatro, hikâye ve eleştiri gibi türler bu dönemde gelişim göstermiştir (Bayrak, 2015).

Yeni Türk Edebiyatı farklı dönemlere ayrılmaktadır ve bu dönemlerden biri Servet-i Fünûn dönemidir. Bu dönemde sanat için sanat anlayışı benimsenmiş ve bireysel temalar ön plana çıkmıştır. Eserlerde aşk, ihanet, hayal kırıklığı ve karamsarlık gibi temaların yoğun olarak işlendiği görülmektedir. Dönemin siyasi koşulları, sanatçıların daha içe dönük ve bireysel temalara yönelmesinde etkili olmuştur. Ayrıca dilin oldukça ağırlaştığı ve yeni nazım biçimlerinin kullanıldığı dikkat çekmektedir (Bayrak, 2015). Bu dönemin dikkat çeken özelliklerinden biri de edebi eserler üzerindeki

sansür uygulamalarıdır. Sanatçılar, eserlerini yayımlamadan önce çeşitli denetimlerden geçmek zorunda kalmışlardır. Bu durum, eserlerde daha karamsar ve bireysel temaların ağırlık kazanmasına yol açmıştır. Dönemin önemli isimleri ve edebi ilişkileri incelendiğinde, bu atmosferin sanatçılar üzerindeki etkisi daha belirgin hâle gelmektedir (Sarı, 2012). Bu bağlamda söz konusu baskı ortamının, özellikle ölüm, kaçış ve tabiat gibi bireysel ve içe dönük temaların Servet-i Fünûn şiirinde yoğun biçimde işlenmesine zemin hazırladığı söylenebilir.

Servet-i Fünûn Edebiyatı

Servet-i Fünûn (Edebiyat-ı Cedide) kısa sayılabilecek bir süre içerisinde önemli yenilikler ortaya koymuştur. Edebiyatın yalnızca hoş vakit geçirme aracı olmadığı, aksine ciddi bir sanat alanı olduğu düşüncesi bu dönemde belirginleşmiş ve bu anlayış doğrultusunda edebiyata yeni bir yön verilmiştir. Bu dönem özellikle roman türündeki gelişmelerle tanınır ve modern Türk romanının ilk örnekleri bu süreçte ortaya konmuştur. Her ne kadar dönemin sanatçıları, edebiyat dilini ağırlaştırdıkları gerekçesiyle eleştirilmiş olsalar da, Tanzimat sanatçılarına kıyasla daha sistemli ve estetik açıdan gelişmiş bir edebiyat meydana getirmişlerdir. Şiirde aruz vezninin ustalıkla kullanılması ve Batı'dan alınan nazım biçimlerinin uygulanması bu dönemin belirgin özelliklerindendir (Eyan, 2024).

Servet-i Fünûn dergisi, başlangıçta fen ve teknik ağırlıklı bir yayın organı iken zamanla edebiyat dergisine dönüşmüştür. 1895 yılında Recaizade ile Mehmed Tahir arasında gerçekleşen kafiye tartışması bu dönüşümde önemli bir rol oynamıştır. “Kafiye göz için mi yoksa kulak için mi olmalıdır?” sorusu etrafında şekillenen bu tartışmada, eski edebiyat taraftarları kafiye için olduğunu savunurken, yeni edebiyat taraftarları ise kulak için olması gerektiğini ileri sürmüşlerdir. Bu bağlamda yeni edebiyat anlayışının estetik ölçütleri yeniden tanımlanmıştır. Servet-i Fünûn dergisinin başında bulunan Ahmed İhsan'ın yönlendirmesiyle, Recaizade Mahmut Ekrem'in önerisi üzerine Tevfik Fikret başyazarlığa getirilmiş ve dergi bu süreçte edebi kimliğini kazanmıştır. Tevfik Fikret'in yönetiminde derginin içerik yapısı değişmiş ve edebi konular ağırlık kazanmıştır. Dönemin siyasi baskılarına rağmen Servet-i Fünûn sanatçıları faaliyetlerini sürdürmüşlerdir.

Halit Ziya Uşaklıgil ve Cenap Şahabettin'in katılımıyla topluluğun Batı edebiyatına yönelimi daha da belirginleşmiştir. Her iki sanatçının da Batı kültürü ile doğrudan temas kurmuş olmaları, eserlerde Batılı temaların ve tekniklerin kullanılmasına katkı sağlamıştır (Bayrak, 2015). Servet-i Fünûn topluluğu zamanla sanatçılar arasındaki fikir ayrılıkları nedeniyle dağılmıştır. Tevfik Fikret ile Ali Ekrem arasında yaşanan tartışma bu sürecin önemli kırılma noktalarından biridir. Ali Ekrem'in “Şiirimiz” adlı makalesinde Servet-i Fünûn şiirine yönelik eleştirilerde bulunması ve bu metnin Tevfik Fikret tarafından kısaltılarak yayımlanması, anlaşmazlığın büyümesine neden olmuştur. Bu gelişmelerin ardından bazı sanatçılar dergiden ayrılmış, ayrıca Tevfik Fikret ile derginin sahibi

Ahmed İhsan arasında da görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Bu süreç sonunda Tefvîk Fikret başyazarlık görevini bırakmış ve dergi eski etkinliğini kaybederek kapanmıştır (Enginün, 2015).

Tema

Tema ya da “tem” (Yun. *thema*, Fr. *thème*), edebî metin çözümlemelerinde merkezi bir kavram olarak kabul edilmektedir. Bu kavram, Türk edebiyatında özellikle 19. yüzyıldan itibaren Batı etkisiyle yaygınlık kazanmıştır (Çıkla, 2012). Tema, Türk edebiyatına 19. yüzyıldan itibaren Batı etkisiyle girmiş bir terimdir. Bununla birlikte, bazı çalışmalarda kavramın anlamının genişletilerek farklı bağlamlarda kullanıldığı ve zaman zaman “konu” kavramı ile karıştırıldığı görülmektedir.

Tema, yazarın ele aldığı olguya hangi bakış açısıyla yaklaştığını ifade eder. Bu yönüyle tema, sanatçının dünya görüşü ve hayat anlayışı hakkında önemli ipuçları sunar. Bazı metinlerde tema açık ve doğrudan bir biçimde ortaya konulurken, bazı metinlerde daha örtük ve karmaşık bir yapı sergileyebilir. Ayrıca bazı eserlerde birden fazla temanın birlikte işlendiği de görülmektedir (Çıkla, 2012). Servet-i Fünûn döneminde de tema kavramı belirgin bir şekilde karşımıza çıkar. Bu dönemde özellikle bireysel ve karamsar temaların ön plana çıktığı görülmektedir. Ölüm, intihar, aşk acısı ve ihanet gibi temalar sıklıkla işlenmiştir. Sanatçıların bu tür temalara yönelmesinde dönemin siyasi ve toplumsal koşullarının etkili olduğu değerlendirilmektedir. Edebi üretim üzerindeki denetim ve sınırlamalar, sanatçıların daha içe dönük ve bireysel temalara yönelmesine zemin hazırlamıştır. Ayrıca bu tematik yönelimin, Tanzimat’ın ikinci kuşak sanatçılarından gelen estetik ve düşünsel etkilerle de ilişkili olduğu kabul edilmektedir. Bu çalışma kapsamında ilgili temalar incelenecektir.

Ölüm (İntihar) Teması

Ölüm, Servet-i Fünûn eserlerinde en çok kullanılan temalardan biridir. Bu tema Türk edebiyatında çok eski dönemlerden beri varlığını sürdürmüş ve sanatçılar tarafından farklı biçimlerde ele alınmıştır. Diğer edebî dönemlerde şairlerin daha çok sevgilinin ölümü üzerine şiirler yazdığı görülürken, bu dönemde sanatçılar kendi ölümleri ve bireysel varoluş sorunları üzerine yönelmiş, hatta intihar düşüncesine ilişkin eğilimlere yer vermişlerdir. Sanatçıların bireysel yaşamları, kişisel özellikleri, ruh hâlleri ve dönemin sosyal koşulları bu temanın tercih edilmesinde etkili olmuştur. Bu tema kapsamında, Servet-i Fünûn edebiyatının oluşumunda etkili olan isimlerden Recaizade Mahmut Ekrem’in yazdığı bir şiirden örnek verilebilir:

Ah Nijjad!

“Hasret beni cayır cayır yakarken

Bedenimde buzdan bir el yürüyor

Hayaline çılgın çılgın bakarken

Kapanası gözümü kan bürüyor” (Bayrak, 2015, s. 124)

İş hayatında başarılı olup özel hayatında çeşitli kayıplar yaşayan Recaizade Mahmut Ekrem’in şiirlerinde ölüm ve hasret gibi karamsar temalar dikkat çekici bir yoğunlukla yer almaktadır. Eşinin

rahatsızlığı ve vefatı ile çocuklarını kaybetmesi, şairin duygu dünyasını derinden etkilemiştir. Bu durum, eserlerinde yoğun bir melankoli ve bireysel acı olarak yansımaktadır. Şair, şiirlerinde oğluna duyduğu özlemi dile getirirken, bu hasretin kendisini derin bir ruhsal çöküntüye sürüklediğini ifade etmektedir.

“Dağda kırdı rast getirsem bir dere

Gözyaşlarımı akatarak çağlarım

Yollardaki ufak ufak izlere

Seni sanıp bakar bakar ağlarım” (Bayrak, 2015, s. 124).

Bu beyitte şair, oğluna duyduğu özlemi doğa unsurları üzerinden ifade etmektedir. Karşılaştığı her küçük izi oğluna benzetmesi, onun sürekli bir arayış ve özlem içerisinde olduğunu göstermektedir.

“Güneş güler, kuşlar uçar havada

Uyanırlar nazlı nazlı çiçekler

Yalnız mısın o karanlık yuvada?

Yok mu seni bir kayırır, bir bekler?” (Bayrak, 2015, s. 124).

Bu kıtada şair, tabiatın canlı ve hareketli yapısını tasvir ederek yaşamın devam ettiğini vurgular. Buna karşılık, oğlunun “karanlık yuva” olarak nitelendirilen mezarda yalnız olduğu düşüncesiyle derin bir tezat kurar. Ancak bu yalnızlık, şairin zihninde mutlak bir sahipsizlik olarak değil, özlemle kurulan bir bağın devamı şeklinde ele alınmaktadır.

“Can isterken hasret oduyla yansın,

Varlık beni alıl alıl sürüyor

Bu kaygıya yürek nasıl dayansın

Bedeniğin topraklarda çürüyor” (Bayrak, 2015, s. 125).

Bu kıtada şair, oğluna duyduğu özlemi bir yanma metaforu ile ifade eder. Kendi varoluşunu hastalık ve tükenmişlik ile ilişkilendirirken, oğlunun toprak altındaki durumu karşısında duyduğu çaresizliği dile getirir.

“Bu ayrılık bana yaman geldi pek,

Rubum hasta, kırık kolum kanadım

Ya gel bana, ya oraya beni çek,

Gözüm nuru oğulcuğum, Nijad’ım” (Bayrak, 2015, s. 125).

Şiirin son kıtasında şair, yaşadığı ayrılığı dayanılmaz bir acı olarak tanımlar. Ruhsal çöküntüsünü açıkça ifade ederken, ölme isteğini dolaylı bir biçimde dile getirir. Oğluna yönelttiği çağrı, bu dünyada var olmanın kendisi için anlamını yitirdiğini göstermektedir.

Kaçış Teması

Gerçeklerden kaçmak, realiteden uzaklaşmak ve yaşamdan duyulan memnuniyetsizlik gibi durumları kapsayan “kaçış” kavramı, Türk edebiyatında erken dönemlerden itibaren işlenen temalar arasında yer almaktadır. Düşünce ve edebî ifade özgürlüğünün sınırlı olduğu toplumsal yapılarda bu temanın daha yoğun biçimde işlendiği görülmektedir.

Servet-i Fünûn döneminde de sanatçıların karşılaştıkları siyasal ve toplumsal sınırlılıklar, eserlerde kaçış temasının belirginleşmesine zemin hazırlamıştır. Edebî üretim üzerindeki denetim mekanizmaları, sanatçıların ruh dünyasını etkilemiş ve onları bireysel, hayalî ve gerçeklikten uzak temalara yöneltmiştir (Çetin, 2015). Kaçış teması bu dönemde birçok roman ve şiirde işlenmiştir. Bu bağlamda, Tefvîk Fikret’in “Ömr-i Muhayyel” adlı şiiri örnek olarak incelenebilir:

Ömr-i Muhayyel

*“Bir ömr-i muhayyel ... Hani gülbünler içinde,
Bir kuşcağın ömr-i bahârîsi kadar boş;
Bir ömr-i muhayyel... Hani göllerde, yeşil, boş
Göllerde, o sâfiyet-i vecd-âver içinde,
Bir dalgacığın ömrü kadar zâil ü muğfel,
Bir ömr-i muhayyel!”* (Çetin, 2015, s. 89).

Tabiata dair unsurların öne çıktığı bu bölümde şair, hayal ettiği yaşamı betimlemektedir. Doğa ile iç içe, kısa fakat huzurlu bir yaşam arzusu dile getirilmekte; kuş, göl ve dalga gibi imgeler aracılığıyla idealize edilmiş bir hayat tasavvuru kurulmaktadır.

*“Yalnız ikimiz, bir de o: Ma'bûde-i şî'rim;
Yalnız ikimiz, bir de onun zîll-ı cenâhı;
Hâkîlere bahş eyleyerek bâk-i siyâhı
Düşünde beyaz bir bulutun göklere âzîm”* (Çetin, 2015, s. 89).

Bu bölümde şair, kendisi ve ilham kaynağı olan sevgilisiyle birlikte gerçek dünyadan uzaklaşma arzusunu dile getirir. Yeryüzü “kara toprak” olarak nitelendirilirken, göğe yükselme isteği kaçış arzusunun sembolik bir ifadesi olarak ortaya konur.

*“Her sahn-ı hakîkatten uzak—herkese meçhûl;
Bir safvet-i mâsûmenin âgûş-ı terinde,
Bir leyle-i aşkın müteennî seherinde
Yalnız ikimiz sayd-ı hayâlât ile meşgûl”* (Çetin, 2015, s. 89).

Bu beyitte şair, gerçeklikten tamamen uzak, yalnızca kendisi ve sevgilisinin var olduğu hayalî bir mekân tasavvur eder. Burada masumiyet, saflık ve ulaşılmazlık gibi nitelikler ön plana çıkmaktadır.

“Savtındaki eş’âr-ı pür-âbenk ile mâlî,
Şi’rimdeki elhân-ı muhabbetle nağam-sâz,
Ah istiyorum, göklere âmâde-i pervâz
Bir lâne-i âvârede bir ömr-i hayâlî.” (Çetin, 2015, s. 89).

Bu bölümde şair, estetik ve musiki unsurlarını ön plana çıkararak sanat ile kurduğu bağı vurgular. Aynı zamanda göğe yükselme ve başıboş bir yuvada yaşama arzusu, gerçeklikten uzaklaşma isteğinin açık bir göstergesidir.

“Bir ömr-i hayâlî... Hani gülbinler içinden
Bir kuşcağın ömr-i bahârîsi kadar hoş;
Bir ömr-i hayâlî... Hani göllerde, yeşil, hoş
Göllerde, o sâfiyet-i vecd-âver içinde
Bir dalgacığın ömrü kadar zâil ü bâlî,
Bir ömr-i hayâlî!” (Çetin, 2015, s. 89–90).

Son kıtada tekrarlanan ifadeler, şairin hayal ettiği yaşamın ulaşılamazlığını vurgular. Bu yinelenmeler, kaçış arzusunun sürekliliğini ve yoğunluğunu gösterirken, aynı zamanda gerçek dünyadan duyulan memnuniyetsizliğin de güçlü bir ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Tabiat Teması

Tabiat teması, Türk edebiyatının hemen her döneminde işlenen temel temalardan biridir. Bu tema, doğanın güzelliklerini yansıtırken aynı zamanda insanın dış dünyaya bakışını da ortaya koymaktadır. Tabiat, sanatçılar tarafından çoğunlukla yaşadıkları ya da gözlemledikleri çevrenin estetik unsurlarını ifade etmek amacıyla kullanılmıştır. Servet-i Fünûn döneminde bu temaya özellikle Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin ilgi göstermiştir. Bu bağlamda Cenap Şahabettin’in tabiatı konu alan şiiri örnek olarak incelenebilir.

Elhân-ı Şitâ

“Bir beyaz lerze, bir dumanlı uçuş,
Eşini gaib eyleyen bir kuş gibi kar” (Kaplan, 1978, s. 97).

Şair bu dizelerde karı yalnızlık duygusuyla ilişkilendirir. “Dumanlı uçuş” ifadesi belirsizlik ve kaybolmuşluk hissini yansıtırken, eşini kaybeden kuş benzetmesiyle içsel yalnızlık vurgulanmaktadır.

“Geçen eyyâm-ı nevbahârı arar...
Ey kulûbün süürd-i şeydâsı,
Ey kebûterlerin neşîdeleri,
O baharın bu işte ferdâsı
Kapladı bir derin sükûta yeri” (Kaplan, 1978, s. 97).

Bu bölümde şair geçmişteki bahar günlerine duyulan özlemi dile getirir. Baharın canlılığı ile kışın getirdiği sessizlik arasında karşıtlık kurulmaktadır.

“Ki hamûşâne dem-be-dem ağlar

Ey uçarken düşüp ölen kelebek,

Bir beyaz rîşe-i cenâh-ı melek

Gibi kar” (Kaplan, 1978, s. 97).

Bu bentte kar, hem gözyaşı hem de narin bir varlık olarak tasvir edilir. Kelebek ve melek imgeleriyle geçicilik ve saflık vurgulanmaktadır.

“Seni solgun hadîkelerde arar.

Sen uçarken çiçekler üstünde

Ufacık bir çiçekli yelpâze,

Neş’in üstünde şimdi ey mürde

Başladı parça parça pervâze” (Kaplan, 1978, s. 97).

Bu bölümde şair, kaybedilen canlılığı ve neşeyi solmuş bahçeler üzerinden ifade eder. Tabiat unsurları, ölüm ve kayıp duygusunun sembolik karşılıkları hâline gelir.

“Ki semâdan düşer düşer ağlar!

Uçtunuz gittiniz siz ey kuşlar;

Küçücük, ser-sefîd baykuşlar” (Kaplan, 1978, s. 97).

Şair burada kuşların gidişiyle birlikte neşenin kaybolduğunu ifade eder. Karın gelişi, hüznün ve yalnızlıkla ilişkilendirilir.

“Sizî dallarda, lânelerde arar,

Gittiniz, gittiniz siz ey mürgân,

Şimdi boş kaldı ser-te-ser yuvalar;

Yuvalarda—yetîm-i bî-efgân—

Son kalan mâi tüyleri kovalar” (Kaplan, 1978, s. 97).

Bu dizelerde boş kalan yuvalar üzerinden terk edilmişlik duygusu işlenmektedir. Kuşların gidişi, hayatın canlılığının sona erdiğini simgeler.

“Ki havâda uçar uçar ağlar!

Destinde ey semâ-yı şitâ tûde tûdedir

Berk-i semen, cenâh-ı kebûter, sehâb-ı ter...

Dök ey semâ—revân-ı tabiat gönlündedir—

Hâk-i siyâhın üstüne sâfî şükûfeleri!” (Kaplan, 1978, s. 98).

Bu bölümde kar, doğanın estetik bir unsuru olarak yüceltilirken aynı zamanda gökyüzü ile yeryüzü arasında bir bağ kuran unsur olarak sunulmaktadır.

“Her şâhsâr şimdi—ne yaprak ne bir çiçek!—

Bir tûde-i zılâl ü siyâh-reng ü nâ-ümîd...

Ey dest-i âsmân-ı şitâ, durma, durma, çek,

Her şâhsârın üstüne bir sût-re-i sefid!” (Kaplan, 1978, s. 98).

Burada kışın getirdiği durgunluk ve umutsuzluk vurgulanırken, karın bu karanlığı örten bir unsur olduğu ifade edilmektedir.

“Göklerden emeller gibi rîzân oluyor kar

Her sûde hayâlim gibi pûyân oluyor kar

Bir bâd-ı hamûşun per-i sâfında uyuklar

Tarzında durur, bir aralık sonra uçarlar,” (Kaplan, 1978, s. 98).

Şair bu dizelerde karı hayaller ve arzularla ilişkilendirir. Karın hareketi, hayalin akışkan doğasıyla paralel bir biçimde sunulmaktadır.

“Soldan sağa, sağdan sola lerzân ü girîzân,

Gâh uçmada tüyler gibi, gâh olmada rîzân

Karlar, bütün elbâm mezâmîr-i sükûtun,

Karlar, bütün ezhârı riyâz-ı melekkâtun” (Kaplan, 1978, s. 98).

Bu dizelerde kar, sessizliğin müziği ve kutsal bir düzenin parçası olarak betimlenmektedir.

“Dök bâk-i siyâh üstüne, ey dest-i semâ dök,

Ey dest-i semâ, dest-i kerem, dest-i şitâ dök:

Ezhâr-ı bahârın yerine berf-i sefid,

Elbân-ı tuyûrun yerine samt-ı ümîdi” (Kaplan, 1978, s. 98).

Şiirin son bölümünde şair, baharın yerine kışın hâkim olmasını ve doğanın yeni bir estetik düzen içinde varlığını sürdürmesini dile getirir.

Sonuç

Servet-i Fünûn dönemi, Türk edebiyatı tarihinde yalnızca bir geçiş evresi değil, aynı zamanda estetik ve tematik düzlemde köklü bir dönüşümün yaşandığı kritik bir kırılma noktasıdır. Bu dönem, Osmanlı toplumunun modernleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan siyasal ve kültürel gerilimlerin edebiyata doğrudan yansıdığı bir bağlamda şekillenmiştir. Düşünce ve ifade alanındaki sınırlamalar, sanatçıların üretimlerini doğrudan belirlemiş; bu durum edebiyatın hem içerik hem de biçim açısından yeni yönelimler kazanmasına neden olmuştur. İncelenen metinler ve şiir örnekleri göstermektedir ki Servet-i Fünûn sanatçıları, dış dünyadaki baskı ve sınırlamalara karşılık iç dünyaya yönelmiş ve bireysel duyarlılığı merkeze alan bir edebiyat anlayışı geliştirmiştir. Bu yönelim, tematik düzlemde özellikle ölüm, intihar, kaçış ve tabiat gibi kavramların yoğun biçimde işlenmesini beraberinde getirmiştir. Ölüm ve intihar temaları, yalnızca biyolojik bir sonu değil, aynı zamanda varoluşsal bir çıkmazı ve ruhsal çözülmeyi ifade ederken; kaçış teması, gerçeklikten koparak idealize edilmiş bir

dünyaya sığınma arzusunun estetik bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle Tefik Fikret ve Cenap Şahabettin gibi isimlerin eserlerinde görülen tabiat teması, yalnızca doğa tasviri olarak değil, sanatçının iç dünyasını yansıtan sembolik bir alan olarak işlev görmektedir. Tabiat, bu bağlamda bir kaçış mekânı, bir sığınak ve aynı zamanda ruhsal çözümlemenin estetik bir aracı hâline gelmiştir. Kar, kış, gökyüzü ve kuş gibi imgeler, yalnızlık, geçicilik ve huzur arayışı gibi soyut duyguların somutlaştırılmasında önemli rol oynamaktadır.

Bu çalışmada ele alınan şiirler, Servet-i Fünûn edebiyatında temaların yalnızca içerik düzeyinde değil, aynı zamanda imgesel ve yapısal düzeyde de dönüştüğünü göstermektedir. Şairler, klasik edebiyatın kalıplaşmış mazmun anlayışından uzaklaşarak daha bireysel, özgün ve çok katmanlı bir anlatım geliştirmiştir. Bu durum, modern Türk şiirinin temel estetik ilkelerinin oluşumunda belirleyici olmuştur. Servet-i Fünûn topluluğunun kısa süren varlığına rağmen kalıcı etkiler bırakmasının temel nedeni, edebiyatı yalnızca bir ifade aracı olarak değil, aynı zamanda bireysel varoluşun anlamlandırıldığı bir alan olarak görmeleridir. Bu yaklaşım, sonraki edebî kuşaklar üzerinde derin etkiler bırakmış ve Türk edebiyatında bireyselleşme sürecinin hızlanmasına katkı sağlamıştır. Sonuç olarak Servet-i Fünûn edebiyatı, tematik yoğunluğu, estetik yenilikleri ve bireysel duyarlılığı merkeze alan yapısıyla modern Türk edebiyatının kurucu unsurlarından biri olarak değerlendirilmelidir. Bu dönem, yalnızca kendi çağının bir ürünü değil, aynı zamanda sonraki edebî gelişmelerin de zeminini hazırlayan dinamik bir süreç olarak önemini korumaktadır.

Kaynaklar

Bayrak, Ö. (2015). *Yeni Türk edebiyatı*. Kesit Yayınları.

Çetin, N. (2015). *Şiir çözümlemeleri*. Kesit Yayınları.

Çıkla, S. (2012). Şiirde tema kavramı üzerine. *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*, 71–86.

Enginün, İ. (2015). *Yeni Türk edebiyatı: Tanzimat'tan Cumhuriyet'e* (10. baskı). Dergâh Yayınları.

Eyan, B. (2024). Servet-i Fünûn romanının tematik özelliklerini “Ölmüş Bir Kadının Evrak-ı Metrukesi” üzerinden incelemek. *Folklor Akademisi Dergisi*, 7(2), 703–713.

Kaplan, M. (1978). *Şiir tablilleri* (6. baskı). Dergâh Yayınları.

Korkmaz, R. (2016). *Yeni Türk edebiyatı*. Grafiker Yayınevi.

Kurnaz, C. (2004). *Eski Türk edebiyatı*. Gazi Kitabevi.

Sarı, M. (2012). *Türk dili ders kitabı* (10. baskı). Yıldız Yayınevi.